

EGIL NORLI A/S

GRESSVIK BRUK 7

BREKKE SKOLE, KIRKØY, HVALER

BYGNINGSHISTORISK TILSTANDSRAPPORT MED
FORSLAG TIL UTBEDRINGSMÅTE OG KOSTNADER

Egil Norli August 2014

Generell innledning.

Denne rapporten tar for seg selve bygningen, hvordan jeg tror den ble bygget opprinnelig og hvilke endringer den har gjennomgått ved senere omgjøring og utbedringer. Det er ikke hentet inn annet grunnlagsmateriale enn det som er sett og observert på plassen. Min kompetanse bygger på bygningshistorisk / byggeteknisk tradisjon og erfaring og bør ikke være absolutt pålitelig. Rapporten bør sees i sammenheng med annet materiale som Hvaler Kulturvernforening måtte komme over, som branntakstprotokoller, folketelling, kirkebøker etc. Rapporten tar heller ikke for seg den ulike bruken bygningen har hatt.

Fundamentering.

Bygningen ligger i hovedsak på fjell, plassert slik at det er etablert en liten kjeller, trolig for oppbevaring av mat, i det søndre hjørnet.

Muren er av granitt og det er dobbel mur i kjelleren, dvs isolert med jord og leire. Muren er i hovedsak av store naturstein som ikke er kilet ut av fjellet. Det er enkelte steder steiner med kilespor, disse kan ha kommet til senere, enten ved omgjøring eller utbedring. Det ser ut som muren er spekket med kalkmørtel og mye tyder på at muren er etablert før 1860. Byggemåten med naturstein og kalk var vanlig helt fra 1700 tallet og frem til ny teknikk kom i andre halvdel

av 1800 tallet. Noe av grunnmuren har skidd på det slette skråfjellet og en kan se at det er foretatt noe utbedring med både nyere stein og nyere (sement)mørtel.

Trekonstruksjon og materialbruk.

Bygningen er oppført av tømmer i alle bærende og isolerende vegger. Det mest karakteristiske ved bygningen er at den er «nesten kvadratisk» og at det er en kald svalgang på den siden inngangen er. Gavlveggene er laftet frem for å danne bæring for 2 etg og taket. Det er ikke tømmer i selve ytterveggen, men det er laftet tømmer mot den varme sonen

innenfor. Dette kan ha sammenheng med ressursbruk for oppvarming av bygningen og kan være en indikasjon på at bygget er gammelt.

Det er to typiske trekk til som tilsier det samme. Veggene er laftet helt opp til mønet og takåsene er laftet inn i tømmeret i gavlene. I utgangspunktet er dette et «synlig bevis» på at bygningen kan være fra før 1800 tallet.

Byggemåten var den mest dominerende på 1700 og tallet og hvis den er bygget senere er den bygget etter den gamle måten.

Senere kom sperrekonstruksjonen, først med en sperre i hver gavl og en på midten, men fremdeles med langsgående takåser. Dette ble vanlig midt på 1800 tallet og det er ingen tegn til taksperrer i denne bygningen. Takutstikket i gavlene og på langveggene var også knappe med 1700 talls konstruksjonen, hvilket også er tilfelle her. Tømmeret er synlig innvendig noen

steder. En kan se rundtømmer i gavlen over 2.etg gjennom et hull i taket. Her er tømmeret ikke bearbeidet, kun barket. Her ser en også at de langsgående takåsene er laftet inn i tømmerveggen.

Tømmeret har vært kledd både på utsiden og innsiden. Utvendig er det ulike typer letekledning, men det antas at kledningen på nordgavlen er den mest opprinnelige. Her er det underliggere med varierende bredder og en letekledning med en liten profil, bredde pluss/minus 3 tommer, festet med smijernspiker. Det er også på denne veggen de eldste vinduene sitter, både i 2 etg og det ene i loftet. Det ser også ut til at noe av omrammingen, med

profilert over- og understykke, er av den eldste typen. Sidebelistingen er mest sannsynlig kommet til senere i et forsøk på å oppgradere fasadene.

Mye av kledningen er sterkt medtatt, både der den står nærme grunnen og der den har vært eksponert mot vær og vind. Kledningen som er skiftet ut på sydveggen er av enklere type og bærer preg av mangelfullt vedlikehold.

Det er synlige laftekasser flere steder, men noen «mangler», det kan være at de er fjernet etter utbedring av råteskader. På syd gavlen er det boltet fast stolper på

utsiden og innsiden for å stive av veggen. Disse hører ikke til på fasaden og er et forstyrrende

element. Det er foretatt en stor reparasjon i det søndre hjørne, der mye av tømmeret er skiftet ut etter det som må ha vært en stor råteskade. Utsiftingen er uheldig på den måten

at tømmeret er skjøttet inn på samme sted vertikalt, dette bidrar til at stabiliteten er vesentlig svekket. Stokkene er heller ikke laftet sammen i hjørnene, men lagt inn mot hverandre. Takbjelkene i dette området har ikke opplegg i tømmerveggen, men er forankret mot veggen med stålbeslag og bolter.

Det ser ut som takbjelkene ellers i bygningen har forankring og opplegg i tømmerveggene.

Dimensjonen på bjelkene er for så vidt «spinkle» og selv om de spenner mellom ytterveggene er dimensjonen i minste laget for å bære etasjeskillet. Det er en understøtting på det store rommet i syd, det kan se ut som det har vært en delevegg her tidligere, men det er usikkert hvordan romløsningen har vært opprinnelig.

Bjelkene er synlige mange steder i huset og gir det samme inntrykket av at huset er gammelt. Himlingen mellom bjelkene er av ulik type og alder. Der himlingsbordene ligger parallelt med bjelkene er de festet

opp under gulvborda over, eller lagt utenpå annen panel. Himlingen i 2 etg er lagt under bjelkene og det er klinet leire iblandet flis / møle for å isolere mot det kalde loftet. Denne

himlingen er en type vekselpanel med not fjær, eller rettere sagt not not, der det er en liten profil på synlig kant. Denne er skåret og håndhøvlet og har noe ujevne bredder.

Noen himlinger har staffpanel (perlestaff), den har ulike bredder og dimensjoner og har trolig kommet på litt ulike tidspunkt. (den med minst staff først)

Det ligger tregulv i hele bygningen, noen steder flere lag. Der det er revet av gulvbord (for å foreta reparasjon av ytterveggen) kan

en se det ligger gulvbord under som har grovere dimensjoner. Det antas at gulvbord i 1 etg

ligger rett på bjelker som enten ligger på grunn eller på steinfundamenter. Gulvbjelkene er ikke laftet inn i veggen og ligger i nedkant av tømmeret. Det er ikke revet gulvbord for å sjekke isolasjon / stubbloft. Erfaringsmessig er det dårlig isolert og det kan være noe råte i bjelkeender.

Innvendig panel er heller ikke ensartet. Den eldste typen er vekselpanel tilsvarende det eldste himlingspanelet, mest sannsynlig opprinnelig. Ellers har det kommet til panel etter hvert. I kjøkken 1 etg og i ett av rommene oppe er det en tilsvarende type staffpanel som er brukt i himlingen. Det kan se ut som panelet mange steder er av nyere type enn belistingen. I noen av de store rommene er det modernisert og satt opp faspanel. Denne kan ha blitt satt opp langt

inn på 1900 tallet. Det meste av innvendig panel, bortsett fra i de to store rommene, er i god stand og har bygningshistorisk høy verdi. Det er mulig å foreta malingsanalyser som kan gi en god dokumentasjon på hvordan det har vært opp gjennom tiden.

I den ene delen av det store rommet nede er det synlig en leire / kalkpuss på ytterveggen.

Det er først lagt inn trelister som fyller rommet der tømmeret ikke er hugget slett. Utenpå dette er det festet tynne lister (på skrå) som danner armering og feste for leire / kalkpuss. Leire / kalkbruken ble som regel laget av lokale råvarer på plassen og ga en slett vegg som både var tett og et godt underlag for overflatebehandling og senere tapet. Rom med høy status kunne typisk få en slik behandling. Forbildet var murbygninger i Europa og mange ønsket å ha et rom i huset som ga en litt kontinental opplevelse.

Bygningsdeler.

Bygningen har vinduer fra flere tidsepoker og stilarter. Ser man på produksjonsmåte, dimensjoner, profiler og glass antas at dette vinduet er et av de eldste. Vindusrammene har en uvanlig sprosdeling og det kan ha vært gjort endringer. Hvis de er endret kan det være gjort samtidig med at det ble satt på en belisting utvendig på hver side, en tilnærming mot svetserstilen. Når en ser på denne vegg er det «tre generasjoner» over hverandre, egentlig veldig interessant, selv om det ikke er ensartet og harmonisk.

Mange av de andre vinduene er skiftet til noe som skal se ut som krysspostvinduer. Også et trekk for å henge med i (sveitser)tiden. Vinduene har to rammer som hver er delt i to, der det øverste er mindre og tilnærmet kvadratisk. Det er lite sannsynlig at vinduene har sett slik

ut opprinnelig. I forhold til veggflatene virker vinduene for små til å se troverdige ut. Årsaken kan være at nye vinduer ble satt inn i gamle åpninger, eller at de ikke var så nøye på størrelsen, bare uttrykket var «moderne». En ser også mindre, smårutete vinduer noen steder, disse er eldre.

Det er flere ulike innerdører som er interessante. Den eldste er trolig den med to speil, det nederste speilet er ødelagt. Dette er en typisk 1700 talls dør, den kan ha vært gjenbrukt, selv om det er usikkert. De fleste andre innerdørene har tre speil (empire) og er mer vanlig litt

inn på 1800 tallet. Alle dørene er brede og lave, de fleste holder en bra kvalitet. En del av hengsler og beslag er også intakte. Det er positivt at moderniseringsiveren ikke har vært like stor på dører. Ytterdøra er skiftet, trolig gjort samtidig som vinduene ble endret til sveitsertype.

Trappa til 2 etg er en rettløpstrapp som er delt med et repos ved tredje trinn. Den er bygget på plassen og har stått i den kalde gangen. Det er et enkelt rekkverk og den er panelt på undersiden. Det ene lille vinduet gir godt lys inn i en ellers mørk gang.

Kjøkkeninnredningen er også bygget på plassen, av samme materialer som veggpanelet. Innredningen var et supplement til grua som var selve matlagingsstedet. Senere kom også en utslagsvask og innlagt vann (?)

Grue og bakerovn er plassert i kjøkkenet og ser ut til å være bygget på tradisjonelt vis. Det har kommet til en vedkomfyr i støpejern noe senere. For å få plass er noe av sokkelen foran bakerovnen fjernet. Det er ikke sjekket tilstand på bakerovnen, men den fremstår slik at den trolig kan restaureres eller rekonstrueres. Pipa kan ikke forventes å være intakt, heller ikke brannmurene.

Det har vært vedovner i både 1 og 2 etg. Noen er der enda og noen er fjernet, men røykrøret står igjen.

ET LITE ETTERSKRIFT TIL DEN BYGNINGSHISTORISKE RAPPORTEN.

Etter flere befaringer på plassen er det noen forhold som er blitt «oppdaget» og som er verd å nevne:

1. Det er ingen innvendige bærevegger i tømmer i 1 etg, bortsett fra i delet mellom svalgangen og den varme delen i 1 etg. Dette er høyst uvanlig. Det er tidligere påpekt at bjelkene i etasjeskillet i det store rommet mot syd er spinkle og spenner over 8 meter. Det virker sannsynlig at det har vært en «lettvegg» som har dannet understøtting slik veggen er mellom kjøkken og kammers (?). Der er det kraftigere bjelker som også ser ut til å spenne tvers over bygningen.
2. Over bjelkene i det store rommet mot syd i 1 etg ligger det en veldig gammel panel, den ligger som under- og påligger på tvers av bjelkene og har bredder helt opp i 35 cm.

Overflaten ser ut som kalk eller lim-maling, nesten transparent. Over dette panelet ligger det flere lag med gulvbord og/eller spikerslag. Så lenge de ligger der må bjelkene også ha lagt der like lenge. Det antas at bjelkene har vært understøttet av en lettvegg. Det er også klart at det må ha vært to rom, det ene har vært pusset og senere tapetsert og det andre har hatt panel.

3. Tar også med et bilde av et parti på veggen som har vært pusset, malt og senere tapetsert. Bildet viser først armeringen og kalk / leirepussen, så overflatebehandling. På denne er det først et lag med en veldig typisk hvit og lysblå tapet i et nesten empire mønster (?)

På dette er det flere lag med tapet som har kraftige farger og planteornamenter, det kan se ut som tre varianter. Utenpå dette er det trolig limt papir som har vært malt, først grønt så nytt papir som er malt gult.

Det antas at dette har vært rommet som har hatt høyest status